

OSOBITOSTI POVRČARSKE PROIZVODNJE U HRVATSKOJ

CHARACTERISTICS OF VEGETABLE PRODUCTION IN CROATIA

Z. Matotan

SAŽETAK

Tijekom osamdesetih godina povrće se u Hrvatskoj uzgajalo na oko 57 000 ha. Zbog okupacije dijela hrvatskog teritorija tijekom Domovinskog rata površine i proizvodnja su smanjeni za 1/4 a istovremeno je znatno porastao uvoz svježeg i prerađenog povrća.

Proizvodnja povrća u Hrvatskoj najvećim se dijelom nalazi u obiteljskim gospodarstvima u kojima je razina primijenjene agrotehnike niska, što rezultira niskim prinosima. Svega oko 1% povrća uzgaja se u zaštićenim prostorima i to poglavito negrijanim.

Radi unapređenja povrćarske proizvodnje nužno je mjerama agrarne politike potaknuti brži razvoj tržišno orijentiranih obiteljskih gospodarstava osiguranjem jeftinijeg kapitala za njihov razvoj i proizvodnju, organizirati tržište izgradnjom veletržnica s aukcijskom prodajom te razvijati rashladne i preradbene kapacitete.

ABSTRACT

Before the war vegetables were grown in Croatia on about 57 000 ha. During the war acreage and production decreased by about 25%. At the same time import of fresh and processed vegetable increased considerably.

Most of the vegetables in Croatia are grown on family farms. The level of production technology is low, which is the reason for low yield. Just 1% of vegetable production is done in protected, mostly unheated spaces.

With the aim of improving vegetable production in Croatia it is necessary stimulate faster development of market oriented farms, secure cheaper capital for their production and development, organize market and support building of storage and processing facilities.

PROIZVODNJA POVRĆA U HRVATSKOJ

Proizvodnja povrća u Hrvatskoj tijekom osamdesetih godina, sve do Domovinskog rata zauzimala je 3.5-4.0% oraničnih površina i iznosila je oko 400 000 tona, što je podmirivalo potrebe domicilnog stanovništva i turista te se djelomično izvozilo. Okupacijom dijela hrvatskog teritorija površine pod povrćem se smanjuju za gotovo 1/4 za koliko se otprilike smanjuje i proizvodnja (Tablica 1). Istovremeno izvoz svježeg povrća i prerađevina od povrća znatno opada, a naglo raste uvoz koji je u 1995. godini dosegao gotovo 17% ukupne proizvodnje povrća Hrvatske (Tablica 2), tako da je svaki 6. kg potrošenog povrća u Hrvatskoj iz uvoza, a ukupna vrijednost tog uvoza procjenjuje se na oko 71 mil. \$. U samoj toj grani poljoprivrede ostvaren je vanjskotrgovinski deficit od oko 50 mil. \$ (Tablica 3). Indikativno je da je vrijednost uvezenog kg svježeg povrća, odnosno prerađevina 1.08 \$, dok je vrijednost izvezenog povrća oko 2.95 \$ po kg, što pokazuje da izvozimo visoko vrijedne proizvode i istovremeno uvozimo jeftine proizvode, ili je samo njihova vrijednost prikazana znatno nižom nego što stvarno jest. Izvezeno povrće iz Hrvatske uglavnom su činile poluprerađevine i prerađeni proizvodi od krastavaca, paprike, posebice feferona, povrće za čiju je proizvodnju neophodno veoma mnogo ljudskog ručnog rada, te manjim dijelom izvansezonsko svježe povrće.

Tablica 1 Površine i proizvodnja povrća u Republici Hrvatskoj
Table 1 Acreage and production of vegetables in Croatia

Godina	Površine u 000 ha	Proizvodnja u 000 t
1981 - 1985.	56.5	429
1986 - 1990.	57.3	423
1991.	58.5	355
1992.	41.9	227
1993.	46.0	280
1994.	48.8	340
1995.	48.1	373

Izvor podataka: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
Source: Central Bureau of Statistics of the Republic of Croatia

U 1995. godini u Hrvatskoj se s domaćom proizvodnjom i uvozom na tržištu našlo više povrća nego krajem osamdesetih godina kada je ta proizvodnja podmirivala potrebe oko 4.8 mil. domicilnog življa i oko 200 000 turista raču-

natih kao uvjetno stanovništvo. U toj je činjenici sigurno razlog što je znatan dio domaće proizvodnje povrća prošle godine ostao neprodan.

Tablica 2 Vanjskotrgovinska razmjena svježeg i prerađenog povrća Republike Hrvatske

Table 2 International trade of fresh and processed vegetables of Croatia

Godina	Izvoz u 000 ha	Uvoz u 000 t
1981 - 1985.	1.3	0.2
1986 - 1990.	6.8	7.4
1991.	1.7	17.0
1992.	3.9	35.5
1993.	10.1	32.6
1994.	7.7	40.6
1995.	6.7	62.1

Izvor podataka: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
Source: Central Bureau of Statistics of the Republic of Croatia

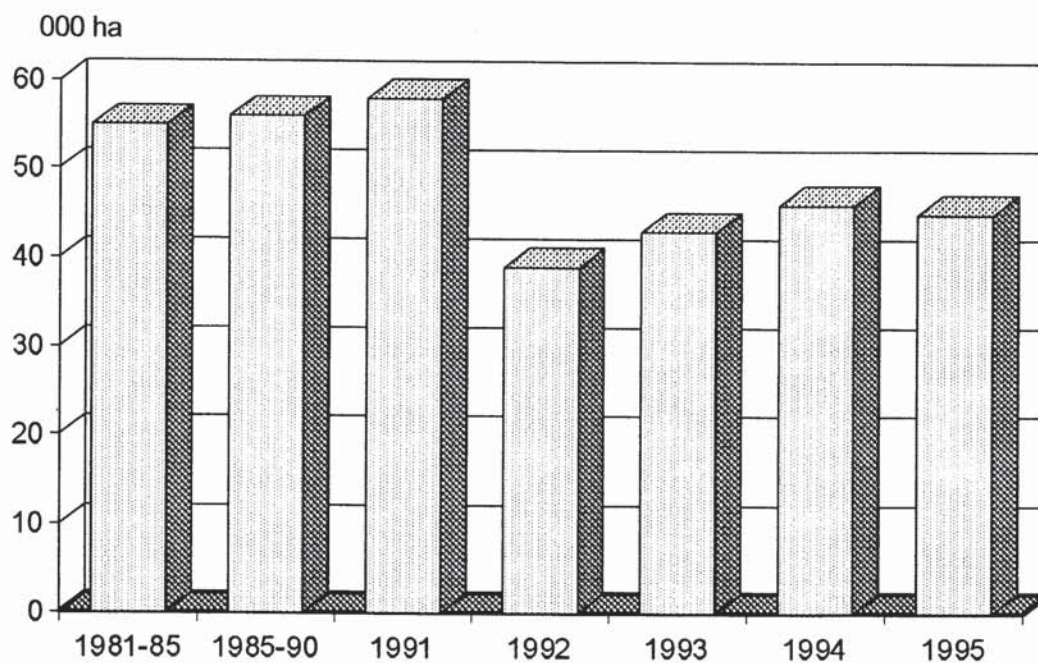
Tablica 3 Vrijednosna bilanca hrvatske vanjskotrgovinske razmjene povrća i prerađevina

Table 3 Croatian trade balance of fresh and processed vegetables

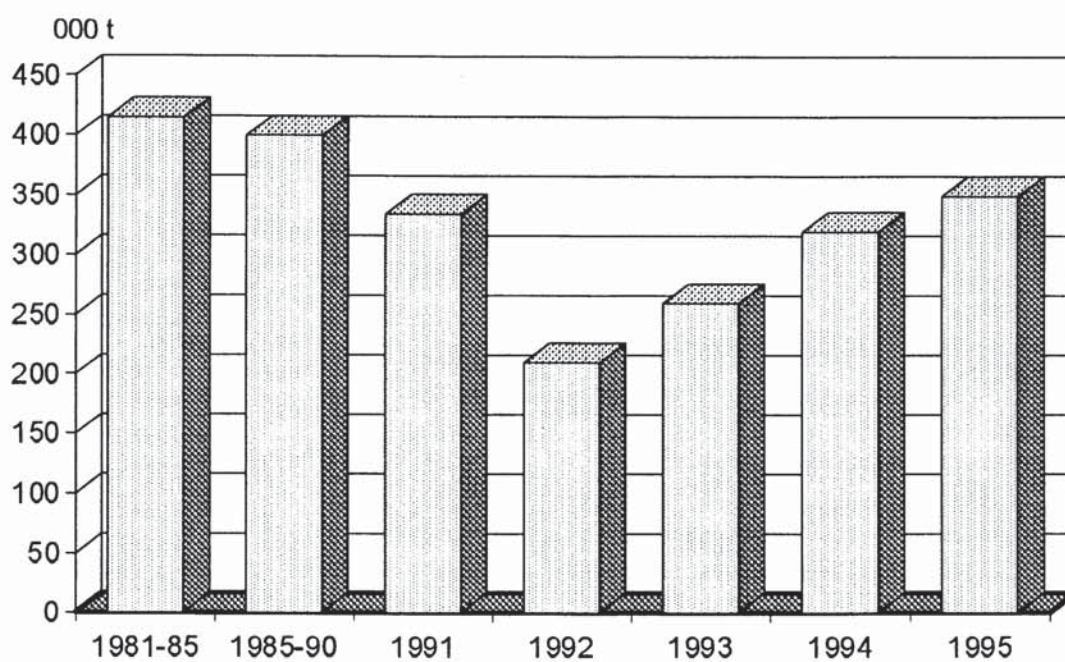
Godina	Vrijednost izvoza u mil. \$	Vrijednost uvoza u mil. \$	Vanjsko trgovinski saldo u mil. \$
1981 - 1985.	7.8	1.0	6.8
1986 - 1990.	16.6	10.6	6.0
1991.	9.7	21.2	-11.5
1992.	17.1	26.7	-9.6
1993.	17.5	37.5	-20.0
1994.	24.5	46.5	-22.0
1995.	21.3	71.2	-49.9

Izvor podataka: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
Source: Central Bureau of Statistics of the Republic of Croatia

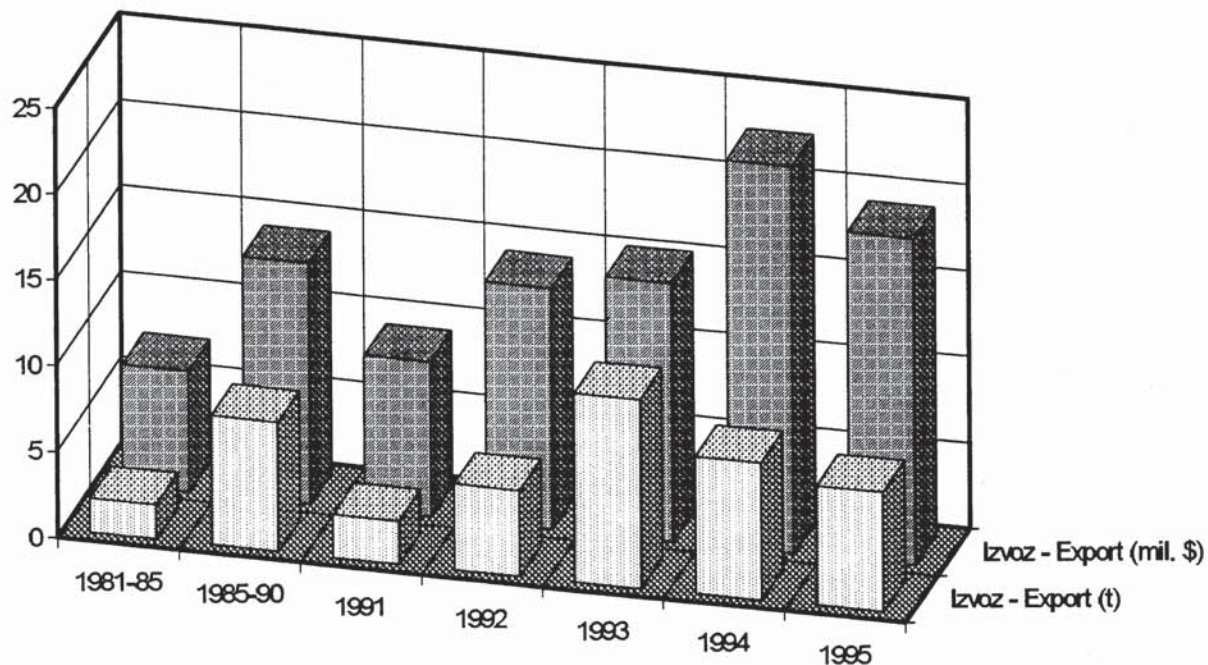
Slika 1 Kretanje površina pod povrćem u Republici Hrvatskoj
Figure 1 Acreage of vegetable production in Croatia



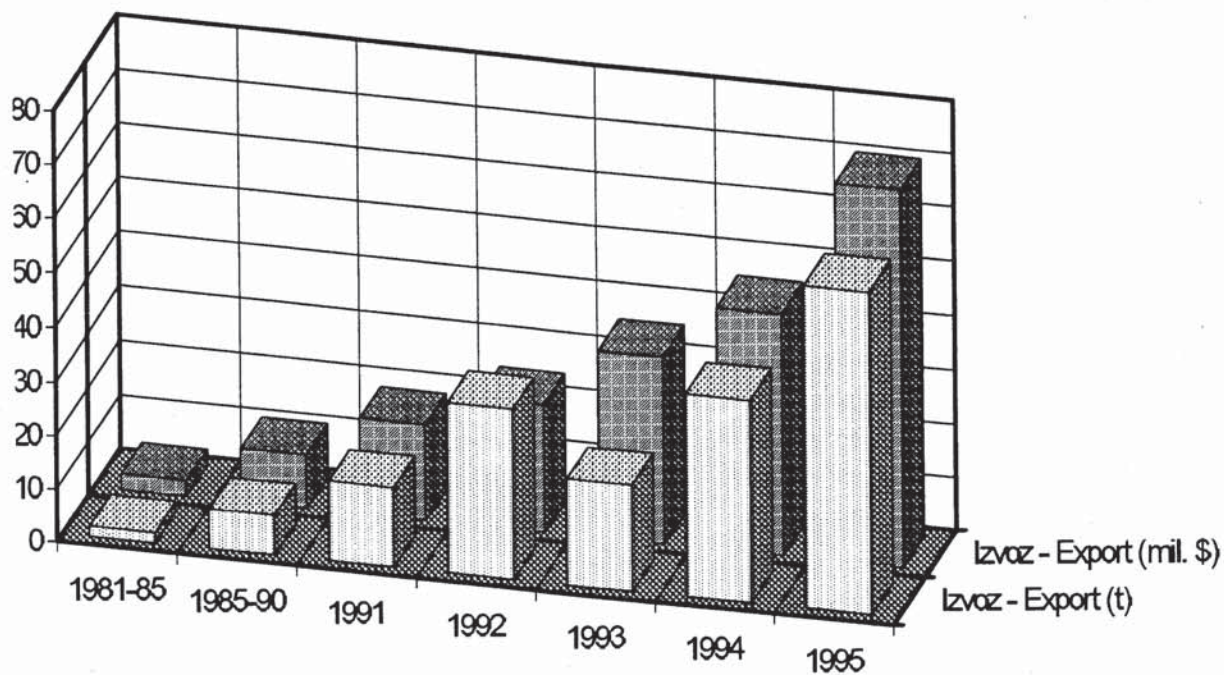
Slika 2 Proizvodnja povrća u Republici Hrvatskoj
Figure 2 Vegetable production in Croatia



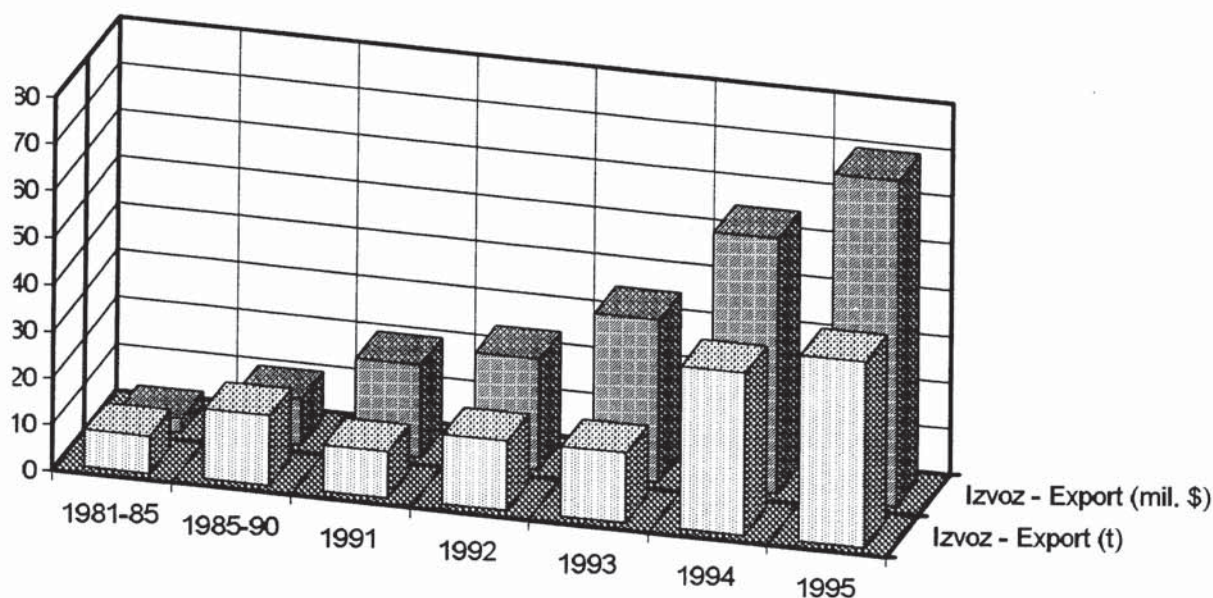
Slika 3 Izvoz svježeg povrća i prerađevina iz Republike Hrvatske
Figure 3 Export of fresh and processed vegetables from Croatia



Slika 4 Uvoz svježeg povrća i prerađevina u Republiku Hrvatsku
Figure 4 Import of fresh and processed vegetables into Croatia



Slika 5 Vrijednosna bilanca hrvatske vanjskotrgovinske razmjene povrća i preradevina
Figure 5 Croatian trade balance of fresh and processed vegetables



STRUKTURA PROIZVODNJE

Preko 95% proizvodnje povrća u Hrvatskoj nalazi se na obiteljskim gospodarstvima, dok se manje od 5% povrća proizvodi u bivšem društvenom sektoru, odnosno u poduzećima (Slika 6). U poduzećima se nalazi uglavnom proizvodnja mahunastog povrća namijenjenog za industrijsku preradu gdje je proces proizvodnje potpuno mehaniziran (grašak i grah mahunar), dio proizvodnje zeljastog i lisnatog povrća u priobalnom području, te izvansezonsko povrće iz stakleničke proizvodnje.

Proizvodnja povrća na obiteljskim gospodarstvima ima visok stupanj prirodne potrošnje. Samo dio tržišnih viškova iz takve proizvodnje pojedinih gospodarstava prodaje se na tržnicama.

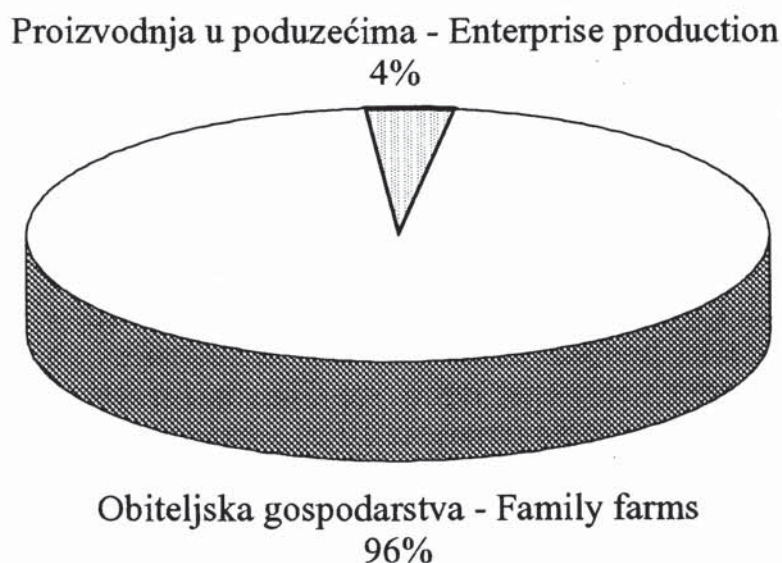
Manji dio gospodarstava je specijaliziran za proizvodnju određenih vrsta povrća i ima svoja stalna prodajna mjesta odnosno osiguran plasman.

Na područjima bližim tvornicama za preradu povrća proizvodnja određenih vrsta povrća organizirana je na većim površinama najčešće na mješovitim ratarsko-stočarskim gospodarstvima.

Zbog velikog udjela u ukupnim površinama pod povrćem proizvodnje za vlastite potrebe u vrtovima, gdje se upotrebljavaju stare, često nisko prinosne sorte, loša agrotehnika, bez ili veoma malo zaštitnih sredstava primijenjenih na

neadekvatan način ostvareni su prirodi veoma niski. U odnosu na tržišne proizvođače poljoprivredno razvijenih zemalja prirodi pojedinih vrsta su i po nekoliko puta niži. No na gospodarstvima na kojima proizvodnja povrća predstavlja oblik privređivanja, gdje se uzgajaju moderne sorte i koja su u potpunosti svladala tehnologiju proizvodnje ostvareni rezultati su blizu razine proizvođača razvijenih zemalja.

Slika 6 Vlasnička struktura proizvodnje povrća u Republici Hrvatskoj
Figure 6 Ownership on vegetable production in Croatia



AGROEKOLOŠKI UVJETI PROIZVODNJE POVRĆA U HRVATSKOJ

Dva su osnovna agroekološki različita područja za proizvodnju povrća u Hrvatskoj, priobalno i kontinentalno područje. Priobalno područje ima poredbene prednosti za proizvodnju izvansezonskog povrća koje dolazi na tržište od kasne jeseni, tijekom zime i ranog proljeća, te proizvodnju povrća u zaštićenim prostorima, dok za proizvodnju sezonskog povrća koje na tržište dopijeva od kasnog proljeća do kasne jeseni poredbene prednosti ima ravničarsko područje kontinentalnog dijela Hrvatske. Poredbene prednosti naročito priobalnog područja nedovoljno su iskorištene. Na manje od 1% površina povrće se uzgaja u zaštićenim prostorima i to poglavito u negrijanim, većinom visokim tunelima i plastenicima. Manje od 0.2% ukupne proizvodnje povrća nalazi se u staklenicima čije su se površine u posljednjih 5 godina smanjile za 1/3. Zasiurno jedan od razloga zbog kojeg je došlo do smanjenja površina pod stakleničkom proizvodnjom je osim skupih energenata za grijanje i nekontrolirani uvoz jeftinijeg izvansezonskog povrća.

UZROCI STANJA I MJERE UNAPREĐENJA POVRĆARSKJE PROIZVODNJE U HRVATSKOJ

Osnovni razlozi zbog kojih je domaće proizvedeno povrće nekonkurentno uvezenom je prije svega u cijeni proizvodnje. Naime, glavnina proizvodnje povrća u Hrvatskoj nalazi se na obiteljskim gospodarstvima koja nisu robni proizvođači, odnosno kojima je proizvodnja tek dopunski izvor prihoda. Veličina takve proizvodnje je daleko ispod optimuma koji može osigurati profitabilnost te proizvodnje. Kod takve proizvodnje neracionalno je ulagati u suvremenu tehnologiju i tehniku jer takva ulaganja neće dati očekivanu profitabilnost. Mjere agrarne politike nisu djelotvorne da osiguraju jeftin kapital za financiranje proizvodnje koji bi ugrađen u proizvod približio cijenu konkurentnom proizvodu iz poljoprivredno razvijenih zemalja. Direktnih državnih poticaja za unapređenje povrćarske proizvodnje u Hrvatskoj gotovo da i nema. Isto tako zaštita domaće proizvodnje povrća ne postoji. Tehnička pomoć koju imaju proizvođači povrća u poljoprivredno razvijenim zemljama od savjetodavne službe kod nas je zanemarivo mala. Možda je najveći problem nepostojanje organiziranog tržišta, zbog čega je hvale vrijedan prijedlog projekta stručnjaka FAO-a za podizanje veletržnica s aukcijskom prodajom u većim hrvatskim gradovima, jer to je jedini uspješan način prodaje što postoji u poljoprivredno razvijenim zemljama. Nadalje, problemi koji osporavaju daljnji razvoj povrćarstva su svakako nedovoljni rashladni kapaciteti u kojima bi se svježe povrće moglo duže čuvati, te bi se smanjile količine koje zbog neadekvatnog načina čuvanja propadaju, što bi opet utjecalo na smanjenje cijene proizvodnje. Isto tako izgradnja novih preradbenih kapaciteta, prije svega sušara za povrće čije proizvode u velikoj mjeri uvozi naša prehrambena industrija, mogla bi unaprijediti našu povrćarsku proizvodnju. U poljoprivredno razvijenim zemljama sve te projekte uz obilatu pomoć države pokreću proizvođači povrća preko svojih udruženja.

Ako želimo tu vrstu poljoprivredne proizvodnje unaprijediti morali bismo poštivati sve te zakonitosti koje vrijede u poljoprivredno razvijenom svijetu, a dok se ne stvore snažni proizvođači koji će preko udruženja moći pokretati značajne projekte za razvoj povrćarstva pomoć države mora biti izuzetno velika.

ZAKLJUČCI

Najveći dio povrćarske proizvodnje Hrvatske odvija se na obiteljskim gospodarstvima čija je veličina i razina primijenjene agrotehnike znatno ispod optimuma koji može osigurati profitabilnost proizvodnje i konkurentnost spram uvezenog svježeg i prerađenog povrća.

Tijekom prethodnih pet godina znatno je porastao uvoz svježeg i prerađenog povrća, dok je istovremeno izvoz stagnirao.

Zaštita domaće proizvodnje i agroekonomske mjere unapređenja proizvodnje povrća ne postoje.

Radi unapređenja povrćarske proizvodnje nužno je mjerama agrarne politike potaknuti brži razvoj tržišno orijentiranih obiteljskih gospodarstava osiguranjem jeftinijeg kapitala za njihov razvoj i proizvodnju, organizirati tržište izgradnjom veletržnica s aukcijskom prodajom te razvijati rashladne i preradbene kapacitete.

Adresa autora – *Author's address:*

Primljeno: 16. 3. 1996.

Dr. sc. Zdravko Matotan
Podravka d.d. Istraživanja i razvoj
Ante Starčevića 32
48000 Koprivnica